



Bachelorthesis

*Het verschil in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie tussen intacte en gescheiden
gezinnen en de rol van ouderlijke conflicten*

Irene Doedijns, Sharon F. M. Schoemaker, Kim van der Sluijs en Fleur Westerhoff
Utrecht University

Universiteit Utrecht
Faculteit Sociale Wetenschappen
Premaster Orthopedagogiek
Bachelorthesis (200600042)

Dr. Inge van der Valk

Irene Doedijns (5656451)
Sharon Schoemaker (5709466)
Kim van der Sluijs (5724333)
Fleur Westerhoff (5712580)

Voorwoord

Onderdeel van de Premaster Orthopedagogiek aan Universiteit Utrecht was het schrijven van een bachelorthesis. Deze thesis is onderdeel van het cross-sequentieel onderzoek 'Scholieren en Gezinnen' dat in 2006 door Dr. Ed Spruijt is opgezet. Onder begeleiding van Dr. Inge van der Valk hebben wij, Irene Doedijns, Sharon Schoemacher, Kim van der Sluijs en Fleur Westerhoff, gekozen om ons in dit onderzoek voor de bachelorthesis te richten op het verschil in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen. Onze persoonlijke interesse en brede oriëntatie heeft ons doen beslissen om te kijken naar het verschil in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en de mogelijke samenhang met ouderlijke conflicten. Tevens zullen wij de ouder-kindrelatie specificeren in de moeder-kindrelatie en vader-kindrelatie.

Deze thesis is middels een goede en structurele samenwerking tot stand gekomen. We hebben ieder één deelvraag uitgewerkt, vervolgens gezamenlijk gereviseerd en er uiteindelijk voor gezorgd dat het een consistent en doorlopend geheel werd. Irene was verantwoordelijk voor de eerste deelvraag, Sharon voor de tweede, Kim voor de vierde en Fleur voor de vijfde deelvraag. De derde deelvraag en de overige onderdelen van de thesis hebben we gezamenlijk gemaakt.

Allereerst willen wij Dr. Inge van der Valk bedanken voor haar begeleidende rol en voor het geven van opbouwende feedback tijdens het schrijven van de thesis. Door haar ervaring en kritische blik heeft ze ons steeds een stapje verder geholpen in het proces van dit onderzoek en kunnen wij trots zijn op het eindresultaat. Verder gaat onze dank uit naar alle middelbare scholen die hebben meegewerkt aan dit onderzoek. Zij hebben mede gezorgd voor het tot stand komen van deze thesis.

Utrecht, juni 2016

Abstract

Parental divorce is a continuing problem in the modern Western world, of which the consequences are still not sufficiently explored. Several studies have shown that the parent-child relationship plays an important role in the adjustment of children from divorced families. As part of a cross-sectional research design, differences between the quality of parent-child relationships between intact and divorced families were examined. The potential correlation between parental conflicts and the parent-child relationship was also measured. The sample consisted of 518 first, second, and third grade students from different high schools throughout the Netherlands. This group of students consisted of 392 students from intact families and 126 students from divorced families. Surveys were taken and quantitatively analysed through ANOVA, ANCOVA, and independent sample t-test. Results showed that the average quality of the mother-child relationship as well as the father-child relationship is lower in divorced families compared to intact families. A negative correlation between parental conflicts and the quality of both mother-child and

father-child relationship was found. However, the measured differences in the quality of the parent-child relationship between intact and divorced families, is no longer significant when corrected for parental conflicts. This emphasizes the probability that parental conflicts are responsible for a reduction in the quality of the parent-child relationship after a parental divorce. Further research is necessary to investigate the influence of other variables like gender, internalizing and externalizing problems, contact frequency, and family structures.

Keywords: mother-child relationship, father-child relationship, intact, divorced, parental conflicts

Inleiding

Het doel van deze thesis is om een uitspraak te doen over het verschil in de kwaliteit van de moeder-kindrelatie en de vader-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen, waarbij rekening wordt gehouden met een mogelijk verschil in de hoeveelheid ouderlijke conflicten. Deze thesis is onderdeel van het cross-sequentiële onderzoek 'Scholieren en Gezinnen' dat sinds 2006 jaarlijks wordt uitgevoerd aan de Universiteit Utrecht (Spruijt, 2015).

Uit de resultaten van het Centraal Bureau voor de Statistiek (2015) blijkt dat echtscheidingen een blijvend probleem zijn, waarbij minderjarige kinderen betrokken zijn. Spruijt en Kormos (2010) beschrijven dat jaarlijks zo'n 70.000 thuiswonende kinderen in Nederland te maken krijgen met een ouderlijke scheiding. Deze schatting bestaat uit het aantal voorheen samenwonende ouders en ouders met thuiswonende kinderen tot en met 22 jaar. Gezien dit hoge aantal kinderen dat jaarlijks met een ouderlijke scheiding te maken krijgt, is het opvallend dat er vrij weinig onderzoek gedaan is naar de invloed van ouderlijke scheiding op de ouder-kindrelatie (Albertini & Garriga, 2011). Een kwalitatief goede ouder-kindrelatie heeft een positief effect op de ontwikkeling van het kind (Marsiglio, Amato, Day, & Lamb, 2000; Riggio, 2004; Zhou, Sandler, Millsap, Wolchik & Dawson-McClure, 2008). Gezien de actualiteit en maatschappelijke relevantie van dit onderwerp kan dit onderzoek zorgen voor een verbetering van de hulpverlening, doordat er meer inzicht komt in het effect van een scheiding op de ouder-kindrelatie, rekening houdend met de hoeveelheid ouderlijke conflicten.

Kwaliteit van de moeder-kindrelatie

Een positieve moeder-kindrelatie wordt gekarakteriseerd door warmte, acceptatie, een open communicatie en heeft een positieve uitkomst voor de ontwikkeling van het kind (Zhou et al., 2008). Riggio (2004) toont aan dat kinderen uit intacte gezinnen met een positieve moeder-kindrelatie later gemiddeld genomen sociale relaties van hogere kwaliteit hebben, in vergelijking met kinderen uit gescheiden gezinnen die hierin meer problemen ondervinden.

Een scheiding heeft volgens Zhou en collega's (2008) gemiddeld genomen een significant negatief effect op de kwaliteit van de moeder-kindrelatie. Kinderen uit gescheiden gezinnen geven volgens Sobolewski en Amato (2007) aan een emotionele afstand te voelen tussen zichzelf en de ouders. Deze afstand zorgt voor een verminderde kwaliteit van de ouder-kindrelatie. Amato en Booth (2001) stellen bijvoorbeeld dat de kwaliteit van de moeder-kindrelatie in gescheiden gezinnen, vergeleken met intacte gezinnen, een hoger risico heeft om te verslechteren. Daarentegen wordt ook gesteld dat in sommige gevallen de kwaliteit van de moeder-kindrelatie na de scheiding gemiddeld genomen juist versterkt wordt (Riggio, 2004).

Zoals uit verschillende onderzoeken is gebleken, kan een scheiding de oorzaak zijn van een kwalitatief verminderde moeder-kindrelatie (Zhou et al., 2008; Riggio, 2004; Dunn, Davies, O'Connor, & Sturgess, 2000). Een positieve moeder-kindrelatie na de scheiding heeft een positief effect op de acceptatie van de scheiding en vermindert de kans op problemen op latere leeftijd (Zhou et al., 2008).

Kwaliteit van de vader-kindrelatie

Wanneer kinderen te maken krijgen met de scheiding van hun ouders, kan dit negatieve effecten hebben op de kwaliteit van de vader-kindrelatie (Fagan & Churchill, 2012). Een scheiding leidt vaak tot verminderd contact tussen het kind en de vader, die in veel gevallen de niet-verzorgende ouder is (Fagan & Churchill, 2012; Riggio, 2004). Dit kan leiden tot een gemiddeld zwakkere vader-kindrelatie (Amato, 2010) en minder emotionele steun van de vader, in vergelijking met kinderen uit intacte gezinnen (Fagan & Churchill, 2012).

Bronte-Tinkew, Moore en Carrano (2006) merken op dat het bij de kwaliteit van de vader-kindrelatie met name gaat om de mate van de betrokkenheid van de vader. Deze betrokkenheid is bijvoorbeeld cruciaal voor het bevorderen van positieve kinduitkomsten (Marsiglio et al., 2000). Kinderen met een positieve en ondersteunende vader-kindrelatie vertonen gemiddeld minder gedragsproblemen op school, hebben een grotere sociale integratie (Amato & Booth, 1996), een lager risico op middelenmisbruik en het uitvoeren van delinquente activiteiten (Bronte-Tinkew et al., 2006).

Uit bovenstaande uiteenzetting van diverse wetenschappelijke onderzoeken blijkt het belang van een kwalitatief goede vader-kindrelatie voor positieve ontwikkelingsuitkomsten van het kind (Bronte-Tinkew et al., 2006; Kochanska, Aksan, Prisco, & Adams, 2008; Marsiglio et al., 2000). Een scheiding kan de oorzaak zijn van een onderbroken of kwalitatief verminderde vader-kindrelatie (Spruijt & Kormos, 2010).

Ouderlijke conflicten

Ouderlijke conflicten komen in zowel intacte als in gescheiden gezinnen voor en kunnen een negatieve invloed hebben op het kind (Gager, Yabiku, & Linver, 2016). Amato, Loomis en Booth (1995) geven aan dat een scheiding vaak plaatsvindt na

ernstige conflicten binnen de relatie. Het is voor het welzijn van het kind beter wanneer ouders gescheiden zijn en conflicten hebben, dan wanneer de ouders nog bij elkaar zijn en ernstige conflicten hebben (Amato et al., 1995). In intacte gezinnen wordt gemiddeld meer gediscussieerd dan in gescheiden gezinnen (Forehand & McCombs, 1989). Echter, in gescheiden gezinnen lopen de discussies vaker uit op ruzies en ergere conflicten (Forehand & McCombs, 1989, Mechanic & Hansell, 1989). Daarnaast wordt de ernst van de conflicten vergroot door een scheiding (Mechanic & Hansell, 1989).

Veel ouderlijke conflicten kunnen ervoor zorgen dat het kind het idee krijgt dat het normaal is om in relaties conflicten te hebben. De ouderlijke conflicten hebben dus niet alleen effect op de relatie tussen ouders onderling, maar zorgen ook voor meer conflicten tussen ouders en kind (Sarrazin & Cyr, 2007). Dit leidt tot een vermindering van de kwaliteit van de ouder-kindrelatie (Platt, Nalbone, Casanova, & Wetchler, 2008; Sarrazin & Cyr, 2007; Schmidt, Green, & Prouty, 2015).

Ouderlijke conflicten en de moeder-kindrelatie

Ouderlijke conflicten lijken een samenhang te vertonen met de kwaliteit van de ouder-kindrelatie (Schmidt et al., 2015) en kunnen een negatief effect hebben op de moeder-kindrelatie (Amato & Afifi, 2006; Dunn et al., 2000; Yu, Pettit, Lansford, Dodge, & Bates, 2010). In zowel intacte als in gescheiden gezinnen wordt de kwaliteit van de moeder-kindrelatie gemiddeld genomen namelijk lager beoordeeld wanneer ouderlijke conflicten aanwezig zijn (Amato & Booth, 1996).

In intacte gezinnen waarin veel ouderlijke conflicten plaatsvinden, wordt de kwaliteit van de moeder-kindrelatie gemiddeld lager beoordeeld in vergelijking met intacte gezinnen waarin weinig ouderlijke conflicten plaatsvinden (Riggio, 2004; Yu et al., 2010). Als ouders scheiden uit een relatie waarin veel ouderlijke conflicten voorkwamen, zorgt dit gemiddeld genomen voor een verbetering van de kwaliteit van de moeder-kindrelatie ten opzichte van de kwaliteit van de moeder-kindrelatie voor de scheiding (Yu et al., 2010; Riggio & Valenzuela, 2011). Echter, wanneer de ouderlijke scheiding samengaat met veel ouderlijke conflicten, kan dit juist zorgen voor een lagere beoordeling van de kwaliteit van de moeder-kindrelatie na de scheiding in vergelijking met de beoordeling voor de scheiding (Wallerstein, Lewis, & Rosenthal, 2013). De kwaliteit van de moeder-kindrelatie in gescheiden gezinnen kan op lange termijn verbeteren, afhankelijk van de aan- of afwezigheid van ouderlijke conflicten (Wallerstein et al., 2013).

Als bovenstaande onderzoeken naast elkaar worden gelegd, kan worden geconcludeerd dat er een grote diversiteit is in focus op de gezinssituatie, waardoor de onderzoeksvragen en -resultaten uiteenlopen. Wel blijkt dat er een samenhang kan zijn tussen ouderlijke conflicten en de kwaliteit van de moeder-kindrelatie, waarbij er sprake is van een negatief effect (Amato & Afifi, 2006; Dunn et al., 2000; Yu et al., 2010).

Ouderlijke conflicten en de vader-kindrelatie

De vader-kindrelatie komt vooral tot stand door de emotionele veiligheid die de vader aan het kind kan bieden (Bronte-Tinkew et al., 2006; Kuehnle & Drozd, 2012). Een kind kan deze emotionele veiligheid ontwikkelen wanneer de frequentie van de interactie tussen de vader en het kind, de responsiviteit van de vader en het aantal ouderlijke conflicten met elkaar in balans zijn (Kuehnle & Drozd, 2012). De manier waarop de vader-kindrelatie behouden blijft na een scheiding is afhankelijk van vele factoren, waaronder de conflicten voor, tijdens en na de scheiding en de frequentie van contact tussen de vader en het kind (Fagan & Churchill, 2012; Kelly & Emery, 2003). Wanneer ouderlijke conflicten na de scheiding plaatsvinden, leidt dit tot minder contact tussen vader en kind (Hawthorne, Jessop, Pryor, & Richards, 2003; Kelly & Emery, 2003). Daarnaast zorgen ouderlijke conflicten in zowel intacte als gescheiden gezinnen voor een verminderd vertrouwen in de vader, wat wederom een negatieve invloed heeft op de kwaliteit van de vader-kindrelatie (Fagan & Churchill, 2012).

Concluderend kunnen ouderlijke conflicten een destructieve werking hebben op het welbevinden van het kind (Fagan & Churchill, 2012; Feld, 2014; Kalmijn, 2015; Kelly & Emery, 2003). De kwaliteit van de vader-kindrelatie kan verslechteren door een verminderde contactfrequentie en een verminderd vertrouwen in de vader, welke ontstaan door de aanwezigheid van ouderlijke conflicten (Fagan & Churchill, 2012; Hawthorne et al., 2003; Kelly & Emery, 2003).

Dit onderzoek

Het onderzoek van deze thesis is een kwantitatief toetsingsonderzoek, omdat door middel van vragenlijsten data wordt verzameld en omgezet in standaardcores. Hierdoor spreken we van een kwantitatief onderzoek. Er is sprake van een toetsingsonderzoek, omdat hierbij wordt nagegaan of hypothesen die gebaseerd zijn op de theorie, juist zijn (Tijmstra & Boeije, 2015). De hypothesen van deze thesis zijn gebaseerd op theoretische perspectieven, namelijk de systeemtheorie en het *spill-over effect*. Allereerst is de systeemtheorie een uitgangspunt, waarbij het gaat om relatiepatronen, groeps- en gezinsstructuren, menselijke verbanden en de context waarin dit plaatsvindt. Hierbij richt deze theorie zich voornamelijk op de communicatie of interactie binnen systemen, zoals gezinnen (Bartelink, Ten Berge, & Van Yperen, 2013; Johnson, Rasbury, & Siegel, 1997; Willemse, 2012). Het zogenoemde *spill-over effect* houdt in dat emoties en gedrag in een relationele omgeving invloed uitoefenen op andere relaties. Dit betekent dat ouderlijke conflicten binnen een gezin invloed kunnen hebben op het kind. Op deze manier kunnen problemen binnen de verschillende subsystemen in het gezin elkaar beïnvloeden (Cox & Paley, 1997; Gerard, Krishnakumar, & Buehler, 2007).

De hypothesen die middels dit onderzoek getoetst worden zijn: er wordt verwacht dat (a) de kwaliteit van de moeder-kindrelatie in intacte gezinnen hoger is dan de

kwaliteit van de moeder-kindrelatie in gescheiden gezinnen (Riggio, 2004; Zhou et al., 2008); (b) de kwaliteit van de vader-kindrelatie in intacte gezinnen hoger is dan de kwaliteit van de vader-kindrelatie in gescheiden gezinnen (Amato, 2010; Amato & Booth, 1996; Fagan & Churchill, 2012); (c) dat er een verschil is in de hoeveelheid ouderlijke conflicten tussen intacte en gescheiden gezinnen (Amato, 2010; Amato & Sobolewski, 2001); (d) dat de kwaliteit van de moeder-kindrelatie in zowel intacte als gescheiden gezinnen lager is, wanneer er sprake is van ouderlijke conflicten (Schmidt et al., 2015; Yu et al., 2010); (e) dat de kwaliteit van de vader-kindrelatie in zowel intacte als gescheiden gezinnen lager is, wanneer er sprake is van ouderlijke conflicten (Fagan & Churchill, 2012; Hawthorne et al., 2003; Kelly & Emery, 2003; Schmidt et al., 2015).

Methoden

Steekproef

De vragenlijsten met betrekking tot dit onderzoek zijn afgenomen in negen scholen bij 518 leerlingen in de leeftijd van 12 tot en met 16 jaar ($M = 13.36$ jaar, $SD = 1.02$). Deze groep leerlingen bestond uit 274 jongens (52.90%) en 239 meisjes (46.14%). Vijf leerlingen (0.97%) zijn in deze steekproef niet meegenomen, omdat zij de vraag over het geslacht niet hebben ingevuld. De analyse is uitgevoerd op een steekproef bestaande uit 392 leerlingen uit intacte gezinnen (75.68%) en 126 leerlingen uit gescheiden gezinnen (24.32%). Voor deze thesis speelden de variabelen relatiekwaliteit en ouderlijke conflicten een rol.

Procedure

De populatie die tijdens deze thesis wordt onderzocht omvat de eerste, tweede en derde leerjaren van de verschillende niveaus van het voortgezet onderwijs in Nederland. In dit onderzoek wordt er gebruik gemaakt van een gemakssteekproef. De steekproef bevat de middelbare scholen die in 2016 zijn benaderd en wilden meewerken aan dit onderzoek. Deze scholen zijn op een selectieve wijze gekozen en zijn aangeschreven via een uitnodigingsbrief met informatie over het onderzoek en hebben toegezegd na een telefonisch contact. Participanten zijn van tevoren geïnformeerd over het onderzoek en hebben vrijwillig meegewerkt, wat door Neuman (2014) *informed consent* wordt genoemd. Omdat de participanten minderjarig zijn, hebben de ouders de mogelijkheid gekregen om af te zien van deelname van hun kind. Daarnaast is de vertrouwelijkheid van de participanten bewaakt door middel van anonimiteit (Neuman, 2014). De vragenlijsten zijn bij de leerlingen onder schooltijd afgenomen in een klaslokaal.

Instrumenten

Co-parenting Behavior Questionnaire ([CBQ] Schum & Stolberg, 2007). Een verkorte versie van de CBQ meet vanuit het standpunt van het kind de interacties van het co-ouderschap en de opvoedvaardigheden van gescheiden ouders. De vragen worden ingevuld aan de hand van een vijfpuntschaal, van 'bijna nooit' tot en met 'bijna altijd'.

Hierbij staan twee dimensies centraal, namelijk communicatie en warmte. De communicatie binnen de moeder-kindrelatie wordt gemeten door middel van zes items en heeft een betrouwbaarheidscoëfficiënt van $\alpha = .84$. De communicatie binnen de vader-kindrelatie heeft een betrouwbaarheidscoëfficiënt van $\alpha = .87$ en wordt ook gemeten door middel van zes items. Een voorbeeld van een item met betrekking tot communicatie is: "Mijn moeder praat met me over belangrijke keuzes in mijn leven". De warmte binnen de moeder-kindrelatie heeft een betrouwbaarheidscoëfficiënt van $\alpha = .91$ en wordt gemeten door middel van zeven items. De warmte binnen de vader-kindrelatie wordt gemeten door middel van zes items en heeft een betrouwbaarheidscoëfficiënt van $\alpha = .85$. Een voorbeeld van een item met betrekking tot warmte is: "Mijn vader zegt dat hij van me houdt en geeft me knuffels". De dimensies communicatie en warmte krijgen een gemiddelde score voor zowel de vader-kindrelatie als de moeder-kindrelatie, door het gemiddelde te bepalen van de items.

Children's Perception of Interparental Conflict Scale ([CPIC] Grych, Seid, & Fincham, 1992). Aan de hand van vijf vragen van de CPIC worden de ernst en intensiteit van de variabele 'ouderlijke conflicten' gemeten. De ouderlijke conflicten bestaan uit een gemiddelde score van vijf aspecten, namelijk ruzie over financiën, over opvoeding, over kinderen, of ouders het eens zijn met elkaar en of ouders weleens ernstige conflicten hebben. Een voorbeeld van een item met betrekking tot ruzie over financiën is: "Hoe vaak maken je moeder en vader – voor zover je weet – ruzie over geld?" De vragen kunnen beantwoord worden op een vijfpuntschaal van 'nooit' tot en met 'voortdurend'. Een hoge score betekent een hoge mate van ouderlijke conflicten. Het gemiddelde van de vijf scores met betrekking tot 'ouderlijke conflicten' heeft een betrouwbaarheidscoëfficiënt van $\alpha = .90$.

Analyseprocedure

In deelvragen 1 en 2 wordt onderzocht of er een verschil is in het gemiddelde van de kwaliteit van de moeder-kindrelatie en vader-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen. Hierbij is sprake van een vraag naar het verschil in kwaliteit van de moeder-kindrelatie en de vader-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen, waardoor de resultaten worden geanalyseerd door middel van een variantie-analyse (Gravetter & Wallnau, 2013). Deelvraag 3 onderzoekt verschillen in de hoeveelheid ouderlijke conflicten tussen intacte en gescheiden gezinnen. Hiervoor wordt wederom een variantie-analyse ingezet, waarbij de gemiddelden van de ouderlijke conflicten binnen de gezinsstructuren met elkaar worden vergeleken (Gravetter & Wallnau, 2013). Deelvragen 4 en 5 onderzoeken de vraag of er een verschil is tussen intacte en gescheiden gezinnen in het gemiddelde van de kwaliteit van de moeder-kindrelatie en de vader-kindrelatie, rekening houdend met ouderlijke conflicten. De resultaten worden uitgewerkt door middel van een covariantie-analyse (Gravetter & Wallnau, 2013). Alle afhankelijke

variabelen van deelvragen 1 tot en met 5 zijn van interval meetniveau, omdat zij door middel van een vijfpuntschaal in de vragenlijsten worden gemeten (Gravetter & Wallnau, 2013).

Resultaten

Voorafgaand aan de beschrijving van de resultaten zijn de beschrijvende statistieken per variabele weergegeven in Tabel 1, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen de variabelen gezinsstructuur, relatiekwaliteit en ouderlijke conflicten.

Tabel 1

Beschrijvende Statistieken voor de Variabelen Gezinsstructuur, Relatiekwaliteit en Ouderlijke Conflicten

	Intacte gezinnen			Gescheiden gezinnen			Totaal		
	<i>M</i>	<i>sd</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>sd</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>sd</i>	<i>N</i>
Kwaliteit moeder-kindrelatie	4.15	0.74	392	3.95	0.89	125	4.10	0.78	517
Kwaliteit vader-kindrelatie	3.93	0.77	392	3.61	1.05	124	3.85	0.85	516
Ouderlijke conflicten	1.78	0.64	389	2.23	0.90	119	1.88	0.73	508

Voor de beantwoording van de deelvragen zijn hieronder per deelvraag de uitgevoerde toets en de gevonden resultaten uiteengezet.

Kwaliteit van de moeder-kindrelatie

De eerste deelvraag luidt: *Is er een verschil in de kwaliteit van de moeder-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen?* De test voor homogeniteit van de varianties die als eerste uitgevoerd is, is niet significant ($p = .06$). Het feit dat deze score niet significant is, betekent dat er een ANOVA uitgevoerd kan worden om de gemiddelden met elkaar te vergelijken (Gravetter & Wallnau, 2013).

Het gemiddelde van de kwaliteit van de moeder-kindrelatie is in intacte gezinnen hoger ($M = 4.15$), in vergelijking met gescheiden gezinnen ($M = 3.95$). Hieruit blijkt dat er een verschil is in de gemiddelde kwaliteit van de moeder-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen. Na uitvoering van een ANOVA bleek dat dit verschil significant is, $F(1, 516) = 6.17, p = .01$. Kinderen uit intacte gezinnen beoordelen de relatie met moeder dus als significant beter dan kinderen uit gescheiden gezinnen.

Kwaliteit van de vader-kindrelatie

De tweede deelvraag luidt: *Is er een verschil in de kwaliteit van de vader-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen?* Uit de Levene's test voor de homogeniteit van varianties blijkt dat er geen gelijkheid in varianties is, gezien het feit

dat de Levene's test significant is ($p < .001$). Echter is de gelijkheid van varianties één van de aannames waaraan voldaan dient te worden voordat een ANOVA uitgevoerd mag worden (Field, 2013).

Om deze reden is een *independent sample t-test* uitgevoerd, zodat alsnog onderzocht kan worden of de gemiddelden ook daadwerkelijk significant van elkaar verschillen (Field, 2013). Het gemiddelde van de kwaliteit van de vader-kindrelatie is in intacte gezinnen hoger ($M = 3.93$), in vergelijking met gescheiden gezinnen ($M = 3.61$). Uit deze t-test, rekening houdend met *equal variances not assumed*, blijkt dat het verschil in gemiddelde relatiekwaliteit tussen intacte en gescheiden gezinnen significant is, $t(166.02) = 3.09$, $p = .00$. Kinderen uit intacte gezinnen beoordelen de relatie met vader dus als significant beter dan kinderen uit gescheiden gezinnen.

Ouderlijke conflicten

De derde deelvraag luidt: *Wat is het verschil in de hoeveelheid ouderlijke conflicten tussen intacte en gescheiden gezinnen?* Uit de Levene's test blijkt dat er geen gelijkheid in varianties is, gezien het feit dat de Levene's test significant is ($p < .001$). Om deze reden is, net als bij deelvraag 2, een *independent sample t-test* uitgevoerd (Gravetter & Wallnau, 2013). De hoeveelheid ouderlijke conflicten is in intacte gezinnen lager ($M = 1.78$), in vergelijking met gescheiden gezinnen ($M = 2.23$). De uitvoering van een *independent sample t-test*, waarbij gekeken is naar *equal variances not assumed*, resulteerde in een significant verschil, $t(156.29) = -5.10$, $p < .001$. De gemiddelde hoeveelheid ouderlijke conflicten in intacte gezinnen is dus significant lager dan de hoeveelheid ouderlijke conflicten in gescheiden gezinnen.

Ouderlijke conflicten en de moeder-kindrelatie

De vierde deelvraag luidt: *Is er een verschil tussen intacte en gescheiden gezinnen in kwaliteit van de moeder-kindrelatie, rekening houdend met ouderlijke conflicten?* Het gemiddelde van ouderlijke conflicten in intacte gezinnen is lager ($M = 1.78$) in vergelijking met gescheiden gezinnen ($M = 2.23$). Na uitvoering van een ANCOVA bleek de samenhang van ouderlijke conflicten met de moeder-kindrelatie significant te zijn, $F(1, 505) = 55.54$, $p < .001$. Hieruit kan geconcludeerd worden dat ouderlijke conflicten een samenhang hebben met de moeder-kindrelatie. De Pearson's correlatiecoëfficiënt ($r = -.33$, $p < .001$) geeft aan dat ouderlijke conflicten en de kwaliteit van de moeder-kindrelatie negatief samenhangen. Deze samenhang is gemiddeld tot groot te noemen (Gravetter & Wallnau, 2013). Een hogere mate van ouderlijke conflicten gaat dus samen met een lagere kwaliteit van de moeder-kindrelatie.

Bij de eerste deelvraag werd gevonden dat het verschil in gemiddelden van de kwaliteit van de moeder-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen significant is. Echter, als er gecorrigeerd wordt voor ouderlijke conflicten is het verschil in gemiddelde kwaliteit van de moeder-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen niet meer

significant, $F(1, 505) = 0.07, p = .80$. De kans dat dit verschil in gemiddelde kwaliteit van de moeder-kindrelatie, waarbij ouderlijke conflicten dus niet meegenomen worden, op toeval berust, is 80%. Het verschil in de kwaliteit van de moeder-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen is niet meer significant wanneer er gecorrigeerd wordt voor het covariaat ouderlijke conflicten.

Ouderlijke conflicten en de vader-kindrelatie

De vijfde deelvraag luidt: *Is er een verschil tussen intacte en gescheiden gezinnen in kwaliteit van de vader-kindrelatie, rekening houdend met ouderlijke conflicten?* Het gemiddelde van de kwaliteit van de vader-kindrelatie is in intacte gezinnen hoger ($M = 3.93$) in vergelijking met gescheiden gezinnen ($M = 3.67$). Na uitvoering van een ANCOVA bleek de samenhang van ouderlijke conflicten met de vader-kindrelatie significant te zijn, $F(1, 505) = 30.88, p < .001$. Hieruit kan geconcludeerd worden dat ouderlijke conflicten een samenhang hebben met de vader-kindrelatie. De Pearson's correlatiecoëfficiënt ($r = -.26, p < .001$) geeft aan dat ouderlijke conflicten en de kwaliteit van de vader-kindrelatie negatief samenhangen. Deze samenhang is klein tot gemiddeld te noemen (Gravetter & Wallnau, 2013). Een hogere mate van ouderlijke conflicten gaat dus samen met een lagere kwaliteit van de vader-kindrelatie.

In deelvraag 2 is geconcludeerd dat het verschil in gemiddelden van de kwaliteit van de vader-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen significant is. Het verschil in de gemiddelden van de kwaliteit van de vader-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen, gecorrigeerd voor ouderlijke conflicten is echter niet significant, $F(1, 505) = 2.28, p = .13$. De kans dat dit verschil in gemiddelden van de kwaliteit van de vader-kindrelatie waarbij ouderlijke conflicten niet worden meegenomen, op toeval berust, is 13%. Het verschil in de kwaliteit van de vader-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen is niet meer significant wanneer er gecorrigeerd wordt voor het covariaat ouderlijke conflicten.

Conclusie

De onderzoeksvraag van deze thesis luidt: *Wat is het verschil in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en de hoeveelheid ouderlijke conflicten tussen intacte en gescheiden gezinnen, en spelen ouderlijke conflicten mogelijk een rol in de verschillen in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen?* Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden is deze onderverdeeld in vijf deelvragen.

Kwaliteit van de moeder-kindrelatie

De eerste deelvraag luidt: *Is er een verschil in de kwaliteit van de moeder-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen?* Uit de resultaten bleek dat het gemiddelde van de kwaliteit van de moeder-kindrelatie in intacte gezinnen hoger is, in vergelijking met gescheiden gezinnen. Dit verschil bleek significant te zijn.

De verwachting vanuit de literatuur was dat het gemiddelde van de kwaliteit van de moeder-kindrelatie in intacte gezinnen hoger is dan de kwaliteit van de moeder-kindrelatie in gescheiden gezinnen. Riggio (2004) toont aan dat er inderdaad een verschil is in de gemiddelde kwaliteit van de moeder-kindrelatie tussen kinderen uit intacte gezinnen en kinderen uit gescheiden gezinnen. Een scheiding heeft volgens Zhou en collega's (2008) een significant negatief effect op de kwaliteit van de moeder-kindrelatie. Kinderen uit gescheiden gezinnen geven volgens Sobolewski en Amato (2007) aan, een emotionele afstand te voelen tussen zichzelf en de ouders. Deze afstand zorgt voor een verminderde kwaliteit van de moeder-kindrelatie. Amato en Booth (2001) stellen dat kinderen in gescheiden gezinnen, vergeleken met intacte gezinnen, gemiddeld genomen een hoger risico hebben op een verminderde relatiekwaliteit tussen moeder en kind. Verwacht werd dat de kwaliteit van de moeder-kindrelatie in intacte gezinnen hoger zou zijn dan in gescheiden gezinnen. Deze hypothese bleek ook met de analyses te kloppen. Geconcludeerd kan worden dat kinderen uit intacte gezinnen de relatie met moeder als significant beter beoordelen dan kinderen uit gescheiden gezinnen, wat overeenkomt met de empirie.

Kwaliteit van de vader-kindrelatie

De tweede deelvraag luidt: *Is er een verschil in de kwaliteit van de vader-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen?* Uit de resultaten bleek dat het gemiddelde van de kwaliteit van de vader-kindrelatie in intacte gezinnen hoger is dan de kwaliteit van de vader-kindrelatie in gescheiden gezinnen. Dit verschil bleek significant te zijn.

De verwachting vanuit de literatuur was dat een scheiding gemiddeld genomen negatieve effecten heeft op de vader-kindrelatie (Fagan & Churchill, 2012). Dit effect houdt volgens Amato (2010) mogelijk verband met het feit dat kinderen van gescheiden ouders, vergeleken met kinderen uit intacte gezinnen, een zwakkere binding met hun vader hebben. Bovendien blijkt dat deze kinderen gemiddeld minder emotionele steun van hun vader krijgen (Fagan & Churchill, 2012). Verwacht werd daarom dat de kwaliteit van de vader-kindrelatie in intacte gezinnen hoger zou zijn dan in gescheiden gezinnen. Deze hypothese werd bevestigd door de resultaten. Concluderend kan worden gesteld dat kinderen uit intacte gezinnen de kwaliteit van de vader-kindrelatie als significant beter beoordelen dan kinderen uit gescheiden gezinnen.

De verwachting vanuit literatuur was dat een scheiding vaak leidt tot verminderd contact tussen het kind en de niet-verzorgende ouder, wat in veel gevallen de vader is (Fagan & Churchill, 2012; Riggio, 2004). Verwacht werd daarom dat de kwaliteit van de vader-kindrelatie in gescheiden gezinnen lager zou zijn dan de moeder-kindrelatie in gescheiden gezinnen. Deze hypothese werd bevestigd door de resultaten, waaruit kon worden opgemerkt dat zowel de gemiddelden van de kwaliteit van de moeder-kindrelatie

als de vader-kindrelatie lager zijn in gescheiden gezinnen dan in intacte gezinnen. Het verschil tussen deze gemiddelden van de kwaliteit van de ouder-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen is bovendien groter bij de vader-kindrelatie dan bij de moeder-kindrelatie. Geconcludeerd kan worden dat kinderen uit gescheiden gezinnen de kwaliteit van de moeder-kindrelatie als significant beter beoordelen dan de kwaliteit van de vader-kindrelatie.

Ouderlijke conflicten

De derde deelvraag luidt: *Wat is het verschil in de hoeveelheid ouderlijke conflicten tussen intacte en gescheiden gezinnen?* Uit de resultaten bleek dat de hoeveelheid ouderlijke conflicten in intacte gezinnen lager is, in vergelijking met gescheiden gezinnen. Dit verschil bleek significant te zijn.

De verwachting vanuit de literatuur was dat er in intacte gezinnen gemiddeld meer wordt gediscussieerd tussen ouders dan in gescheiden gezinnen (Forehand & McCombs, 1989). Daarnaast werd verwacht dat de ernst van de conflicten wordt vergroot door een ouderlijke scheiding (Mechanic & Hansell, 1989). Dit zou verklaard kunnen worden door het feit dat discussies in gescheiden gezinnen vaker uitlopen op ruzies en ergere conflicten (Forehand & McCombs, 1989). Verwacht werd daarom dat er in gescheiden gezinnen meer ouderlijke conflicten zouden plaatsvinden, in vergelijking met intacte gezinnen. Deze hypothese werd bevestigd door de resultaten. Geconcludeerd kan worden dat de gemiddelde hoeveelheid ouderlijke conflicten in gescheiden gezinnen significant hoger is dan de hoeveelheid ouderlijke conflicten in intacte gezinnen.

Ouderlijke conflicten en de moeder-kindrelatie

De vierde deelvraag luidt: *Is er een verschil tussen intacte en gescheiden gezinnen in kwaliteit van de moeder-kindrelatie, rekening houdend met ouderlijke conflicten?* Uit de resultaten bleek dat er een negatieve samenhang is tussen ouderlijke conflicten en de moeder-kindrelatie. Een hogere mate van ouderlijke conflicten gaat dus samen met een lagere kwaliteit van de moeder-kindrelatie. Tot slot is er geen significant verschil wanneer er gecorrigeerd wordt voor ouderlijke conflicten. Op basis van de resultaten van dit onderzoek lijken de verschillen in de kwaliteit van de moeder-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen vooral veroorzaakt te worden door de ouderlijke conflicten. Deze ouderlijke conflicten blijken vaak gepaard te gaan met een ouderlijke scheiding, maar het verschil in kwaliteit van de moeder-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen lijkt dus niet te worden veroorzaakt door de scheiding zelf.

Uit de literatuur bleek dat een scheiding van een relatie waarin ouderlijke conflicten aanwezig zijn, kan zorgen voor een verbetering van de kwaliteit van de moeder-kindrelatie (Yu et al., 2010; Riggio & Valenzuela, 2011), maar dat ouderlijke conflicten in zowel intacte als in gescheiden gezinnen over het algemeen een negatief

effect hebben op de moeder-kindrelatie (Amato & Afifi, 2006; Dunn et al., 2000; Yu et al., 2010). Er werd daarom in deze thesis verwacht dat de kwaliteit van de moeder-kindrelatie in zowel intacte als gescheiden gezinnen lager beoordeeld zou worden, wanneer er sprake is van ouderlijke conflicten. Deze hypothese werd bevestigd door de resultaten. Geconcludeerd kan worden dat kinderen uit zowel intacte gezinnen als gescheiden gezinnen de kwaliteit van hun moeder-kindrelatie lager beoordelen als er ouderlijke conflicten aanwezig zijn.

Ouderlijke conflicten en de vader-kindrelatie

De vijfde deelvraag luidt: *Is er een verschil tussen intacte en gescheiden gezinnen in kwaliteit van de vader-kindrelatie, rekening houdend met ouderlijke conflicten?* Uit de resultaten bleek dat er een negatieve samenhang is tussen ouderlijke conflicten en de vader-kindrelatie. Een hogere mate van ouderlijke conflicten gaat dus samen met een lagere kwaliteit van de vader-kindrelatie. Er is geen significant verschil wanneer er gecorrigeerd wordt voor de ouderlijke conflicten. Uit deze resultaten bleek wederom, net als bij de moeder-kindrelatie, dat de verschillen in de kwaliteit van de vader-kindrelatie vooral veroorzaakt worden door de ouderlijke conflicten en niet zozeer door de scheiding zelf.

Deze resultaten bevestigen de verwachtingen vanuit de literatuur. De vader-kindrelatie wordt gevormd door de emotionele veiligheid die een vader aan het kind biedt (Bronte-Tinkew et al., 2006; Kuehnle & Drozd, 2012). Echter, als er ouderlijke conflicten aanwezig zijn, ontstaat er een disbalans waardoor de kwaliteit van de vader-kindrelatie lager wordt (Kuehnle & Drozd, 2012). De aanwezigheid van ouderlijke conflicten in zowel intacte als gescheiden gezinnen zorgen voor een verminderd vertrouwen in de vader waardoor de vader-kindrelatie in kwaliteit vermindert (Fagan & Churchill, 2012). Daarnaast zorgen ouderlijke conflicten ervoor dat de contactfrequentie tussen de vader en het kind minder wordt, wat de kwaliteit van de vader-kindrelatie vermindert (Fagan & Churchill, 2012). Hierdoor werd concluderend verwacht dat de resultaten van deze thesis zouden beschrijven dat ouderlijke conflicten gemiddeld gezien voor een minder goede kwaliteit van de vader-kindrelatie zorgden in vergelijking met een conflictloze situatie. Deze verwachtingen werden bevestigd.

Dunn en collega's (2000) geven aan dat langdurige ouderlijke conflicten zorgen voor een significant negatief effect op de relatie tussen moeder en kind. Uit de resultaten van deze thesis blijkt dat na correctie voor de covariaat ouderlijke conflicten het verschil in gemiddelden van de kwaliteit van de ouder-kindrelatie nog steeds groter is bij de vader-kindrelatie dan bij de moeder-kindrelatie. Wanneer rekening wordt gehouden met ouderlijke conflicten, blijkt dat deze dus meer correleren met de kwaliteit van de moeder-kindrelatie dan met de kwaliteit van de vader-kindrelatie. Dit betekent dat ouderlijke conflicten de kwaliteit van de moeder-kindrelatie voor een groter gedeelte bepalen dan

de kwaliteit van de vader-kindrelatie. Omdat de kwaliteit van de vader-kindrelatie wel significant verminderd bij de aanwezigheid van ouderlijke conflicten, spelen mogelijk andere variabelen, zoals contactfrequentie, ook een rol (Hawthorne et al., 2003; Kelly & Emery, 2003).

Onderzoeksvraag

Gebleken is dat het gemiddelde van de kwaliteit van zowel de moeder-kindrelatie als de vader-kindrelatie in gescheiden gezinnen lager is dan in intacte gezinnen. Hieruit kan geconcludeerd worden dat kinderen uit intacte gezinnen de kwaliteit van de ouder-kindrelatie beter beoordelen dan kinderen uit gescheiden gezinnen. Tevens is gebleken dat een hogere mate van ouderlijke conflicten samengaat met een lagere kwaliteit van zowel de moeder-kindrelatie als de vader-kindrelatie. Algeheel kan geconcludeerd worden dat ouderlijke conflicten een negatieve samenhang hebben met de kwaliteit van de ouder-kindrelatie. Hierbij is de kwaliteit van de ouder-kindrelatie lager in gescheiden gezinnen in vergelijking met intacte gezinnen. Echter, wanneer voor ouderlijke conflicten gecorrigeerd werd, bleek dit verschil in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen te verwaarlozen.

Discussie

Afsluitend wordt antwoord gegeven op de onderzoeksvraag: *Wat is het verschil in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en de hoeveelheid ouderlijke conflicten tussen intacte en gescheiden gezinnen, en spelen ouderlijke conflicten mogelijk een rol in de verschillen in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen?* Het verschil in de ouder-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen resulteert in een hoger gemiddelde voor de kwaliteit van de moeder-kindrelatie dan de kwaliteit van de vader-kindrelatie. Dit kan mogelijk worden verklaard door de verminderde contactfrequentie en zwakkere binding met vader na de scheiding (Amato, 2010; Fagan & Churchill, 2012; Riggio, 2004). De kwaliteit van de ouder-kindrelatie wordt door kinderen uit intacte gezinnen gemiddeld hoger beoordeeld dan door kinderen uit gescheiden gezinnen. Mogelijk houdt dit verband met het verschil in de hoeveelheid ouderlijke conflicten tussen intacte en gescheiden gezinnen. Gebleken is dat de ouderlijke conflicten in gescheiden gezinnen gemiddeld als ernstiger beoordeeld werden, in vergelijking met de ouderlijke conflicten in intacte gezinnen. Dit komt overeen met de bevindingen van Forehand en McCombs (1989) en Mechanic en Hansell (1989). Tevens bleek dat ouderlijke conflicten negatief samen kunnen hangen met de kwaliteit van de ouder-kindrelatie (Platt et al., 2008; Sarrazin & Cyr, 2007; Schmidt et al., 2015). De resultaten uit dit onderzoek bevestigen dit en benadrukken de negatieve samenhang die ouderlijke conflicten hebben met de ouder-kindrelatie. Wanneer er voor ouderlijke conflicten gecorrigeerd werd, bleek deze samenhang niet langer significant te zijn. Dit

benadrukt dat ouderlijke conflicten mogelijk vooral verantwoordelijk zijn voor een vermindering van de kwaliteit van de ouder-kindrelatie na een ouderlijke scheiding.

In deze thesis is enkel rekening gehouden met de samenhang tussen gezinsstructuur, ouderlijke conflicten en de ouder-kindrelatie. Er zijn echter nog andere variabelen die een samenhang kunnen hebben met de ouder-kindrelatie. De contactfrequentie van het kind met de ouders is hier een voorbeeld van. Als de vader minder tijd doorbrengt met het kind, kan dit een negatieve invloed hebben op de kwaliteit van de vader-kindrelatie (Hawthorne et al., 2003; Kelly & Emery, 2003). De vader is na een scheiding vaak de niet-verzorgende ouder (Fagan & Churchill, 2012), waardoor het kind meer tijd doorbrengt met de moeder en zij hierdoor een innigere relatie ontwikkelen (Riggio, 2004; Werneck, Eder, Yanagida, & Rollett, 2014). Een andere variabele is de eventuele aanwezigheid van internaliserende problemen bij de ouders. Zo kan een scheiding een negatieve invloed hebben op de mentale gemoedstoestand van de moeder (Mooney, Oliver, & Smith, 2009) en moeders hebben, in vergelijking met vaders, een verhoogde kans op het ontwikkelen van een depressie (Mackay, 2005). Door een depressie kan het voorkomen dat de moeder niet meer in staat is om het kind warmte en een open houding te bieden, wat een negatief effect kan hebben op de kwaliteit van de moeder-kindrelatie (Zhou et al., 2008). Ook kan het geslacht van het kind een rol spelen in de samenhang tussen ouderlijke scheiding en de kwaliteit van de ouder-kindrelatie. Een ouderlijke scheiding heeft gemiddeld genomen namelijk vooral negatieve effecten op de relatie tussen de ouder en het kind van tegengestelde seksen, dus de vader-dochterrelatie en de moeder-zoonrelatie (Amato & Booth, 1996; Fagan & Churchill, 2012). Daarnaast kan het krijgen van stiefouders ook negatief samenhangen met de kwaliteit van de ouder-kindrelatie. Zowel het onderzoek van Clark en Kenney (2010) als het onderzoek van Kalmijn (2013) lieten zien dat er gemiddeld genomen een lagere kwaliteit van de ouder-kindrelatie gevonden werd, wanneer het kind een stiefmoeder of stiefvader had. Het is waardevol om in vervolgonderzoek aandacht te besteden aan bovengenoemde variabelen, zodat onderzocht kan worden wat de samenhang is tussen de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en deze variabelen.

Naast het belang van bovenstaande variabelen is uit de resultaten van de vragenlijst gebleken dat er meerdere variaties in gezinsstructuur zijn dan meegenomen in dit onderzoek. Zo kunnen er mogelijk leerlingen zijn waarvan één van de ouders overleden is, ouders van hetzelfde geslacht zijn of ouders niet de biologische ouders zijn. De participanten afkomstig uit een andere gezinsstructuur dan intacte of gescheiden gezinnen zijn weggelaten uit de steekproef van dit onderzoek. Deze participanten resulteerden in *missing values*. Geadviseerd wordt om in vervolgonderzoek rekening te houden met de verscheidenheid in gezinsstructuur, omdat dit een mogelijke invloed kan hebben op de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en het een meer representatief beeld

geeft van de samenleving. Bovendien lijkt het van belang om in vervolgonderzoek de beoordeling van de kwaliteit van de ouder-kindrelatie ook te onderzoeken vanuit het perspectief van de ouders. Verder is dit onderzoek enkel gericht op leerlingen uit de eerste, tweede en derde klas van middelbare scholen. Geadviseerd wordt om een breder leeftijdsbereik te hanteren en om ook de ouders als participant te laten deelnemen. Er kan een verschil in opvoedstijl tussen moeder en vader zijn, wat mogelijk uitwerkingen heeft op de beoordeling van het kind van de kwaliteit van de ouder-kindrelatie. Zo blijkt dat de opvoedstijl van de moeder invloedrijker is in de basisschoolleeftijd van kinderen en de opvoedstijl van de vader invloedrijker tijdens de adolescentiefase (Gere, Villabo, Togersen, & Kendall, 2012). Een breder leeftijdsbereik kan dus andere beoordeling van de kwaliteit van de moeder-kindrelatie en vader-kindrelatie opleveren. Ten slotte dient genoemd te worden dat er in het onderzoek, binnen gescheiden gezinnen, geen rekening gehouden is met hoe lang ouders al gescheiden zijn en op welke leeftijd van het kind dit heeft plaatsgevonden. Hierdoor kan geen onderscheid gemaakt worden in de effecten van een scheiding op de beoordeling van de kwaliteit van de ouder-kindrelatie op korte of lange termijn.

Wanneer teruggekeken wordt naar de uitvoering van dit onderzoek kunnen zowel sterke als zwakke punten worden benoemd. Zo kan geconcludeerd worden dat in verhouding met vorige jaren van dit cross-sequentiële onderzoek deze steekproef relatief klein is, omdat het moeilijk bleek om middelbare scholen te werven. Desalniettemin bleek de power groot genoeg om met voldoende zekerheid uitspraak te kunnen doen over de onderzoeksvraag. Daarnaast bleek tijdens de analyse behorend bij deelvraag 2 en 3 de ANOVA niet uitvoerbaar te zijn, doordat de assumptie voor homogeniteit van varianties geschonden werd. Het uitvoeren van de *independent sample t-test* bood een oplossing om deze deelvragen alsnog te kunnen beantwoorden. Ondanks deze wijziging bleek de vooraf opgezette onderzoeksopzet wel uitvoerbaar en boden de analyses voldoende resultaten om de deelvragen te beantwoorden. Daarnaast kwamen de hypothesen, opgesteld op basis van de gevonden literatuur, overeen met de resultaten van het onderzoek. Dit benadrukt de juistheid van de gebruikte zoektermen en de gevonden literatuur.

De resultaten van deze thesis lieten voornamelijk zien dat ouderlijke conflicten een belangrijke rol spelen in het verschil in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie tussen intacte en gescheiden gezinnen. Dit betekent dat de klinische praktijk rekening dient te houden met de aanwezigheid van ouderlijke conflicten in een gezinssituatie. Deze bevinding sluit aan bij de systeemtheorie, die stelt dat onder andere het partner-subsysteem het ouderkind-subsysteem beïnvloedt (Cox & Paley, 1997). Concluderend hebben de resultaten van deze thesis een meerwaarde voor de klinische praktijk en bieden de genoemde aanbevelingen een implicatie voor toekomstig onderzoek.

Referentielijst

- Albertini, M., & Garriga, A. (2011). The effects of divorce on parent-child contact: Evidence on two declining effect hypotheses. *European Societies, 13*, 257 – 278. doi:10.1080/14616696.2010.483002
- Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family, 72*, 650-666. doi:10.1111/j.1741-3737.2010.00723.x
- Amato, P. R., & Afifi, T. D. (2006). Feeling caught between parents: Adult children's relationship with parents and subjective well-being. *Journal of Marriage and Family, 68*, 222-235. doi:10.1111/j.1741-3737.2006.00243.x
- Amato, P. R., & Booth, A. (1996). A prospective study of divorce and parent-child relationships. *Journal of Marriage and Family, 58*, 356-365. doi:10.2307/353501
- Amato, P. R., & Booth, A. (2001). The legacy of parents' marital discord: Consequences for children's marital quality. *Journal of Personality and Social Psychology, 81*, 627-638. doi:10.1037//0022-3514.81.4.627
- Amato, P. R., Loomis, L. S., & Booth, A. (1995). Parental divorce, marital conflict, and offspring well-being during early adulthood. *Social Forces, 73*, 895-915. doi:10.1177/0192513X08322782
- Amato, P. R., & Sobolewski, J. M. (2001). The effects of divorce and marital discord on adult children's psychological well-being. *American Sociological Review, 66*, 900-921. doi:10.2307/3088878
- Bartelink, C., Berge, ten, I., & Yperen, van, T. (2013). *Beslissen over effectieve hulp. Wat werkt in indicatiestelling?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Verkregen van <http://www.nji.nl/nl/Publicaties/Beslissen-over-effectieve-hulp.html>
- Booth, A., & Amato, P. R. (2001). Parental predivorce relations and offspring postdivorce well-being. *Journal of Marriage and Family, 63*, 197-212. doi:10.1111/j.1741-3737.2001.00197
- Bronte-Tinkew, J., Moore, K. A., & Carrano, J. (2006). The father-child relationship, parenting styles, and adolescent risk behaviors in intact families. *Journal of Family Issues, 27*, 850-881. doi:10.1177/0192513X05285296
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2015). Echtscheiding; leeftijdsverschil, kinderen, geboorteland, huwelijksduur. *Centraal Bureau voor de Statistiek*. Verkregen van <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=60060ned&D1=0-110%2c152&D2=14-18&HD=150914-0834&HDR=T&STB=G1>
- Clark, S., & Kenney, C. (2010). Is the United States experiencing a "matrilineal tilt?": Gender, family structures and financial transfers to adult children. *Social Forces, 88*, 1753-1776. doi:10.1353/sof.2010.0007

- Cox, M. J., & Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology*, *48*, 243- 267. doi:10.1146/annurev.psych.48.1.243
- Dunn, J., Davies, L. C., O'Connor, T. G., & Sturgess, W. (2000). Parents' and partners' life course and family experiences: Links with parent-child relationships in different family settings. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *8*, 955-968. doi:10.1111/1469-7610.00684
- Fagan, P. F., & Churchill, A. (2012). *The effects of divorce on children*. Verkregen van <http://marri.us/effects-divorce-children>
- Feld, B. E. (2014). *Interparental conflict in late childhood and adolescent social and emotional outcomes: The role of parent-child relationships, parenting styles, and emotion regulation capacities*. Verkregen van https://books.google.nl/books/about/Interparental_Conflict_in_Late_Childhood.html?id=1nIHjwEACAAJ&redir_esc=y
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. London: Sage Publications Ltd.
- Forehand, R. & McCombs, A. (1989). The nature of interparental conflict of married and divorced parents: Implications for young adolescents. *Journal of abnormal child psychology*, *17*, 235-249. doi:10.1007/BF00913797
- Gager, C. T., Yabiku, S. T., & Linver, M. R. (2016) Conflict or divorce? Does parental conflict and/or divorce increase the likelihood of adult children's cohabiting and marital dissolution? *Marriage & Family Review*, *52*, 243-261. doi:10.1080/01494929.2015.1095267
- Gerard, J. M., Krishnakumar, A., & Buehler, C. (2007). Marital conflict, parent-child relations, and youth maladjustment: A longitudinal investigation of spillover effects. *Journal of Family Issues*, *27*, 951-975. doi:10.1177/0192513X05286020
- Gere, M. K., Villabø, M. A., Torgersen, S., & Kendall, P. C. (2012). Overprotective parenting and child anxiety: The role of co-occurring child behavior problems. *Journal of Anxiety Disorders*, *26*, 642-649. doi:10.1016/j.janxdis.2012.04.003
- Gravetter, F. J., & Wallnau, L. B. (2013). *Statistics for the behavioral sciences*. Wadsworth: Cengage Learning.
- Grych, J. H., Seid, M., & Fincham, F. D. (1992). Assessing marital conflict from child's perspective: The children's perception of interparental conflict scale. *Child Development*, *63*, 558-572. doi:10.1080/15305058.2010.487964
- Hawthorne, J., Jessop, J., Pryor, J., & Richards, M. (2003). *Supporting children through family change: A review of interventions and services for children of divorcing and separating parents*. Verkregen van <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:lwk29tjg6kJ:https://w>

ww.jrf.org.uk/file/36812/download%3Ftoken%3DRinW5vu8+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=nl&client=safari

- Johnson, J. H., Rasbury, W. C., & Siegel, L. J. (1997). *Approaches to child treatment: Introduction to theory, research, and practice* (2th ed.). Verkregen van https://uu.blackboard.com/bbcswebdav/pid-2328591-dt-content-rid-6325080_2/courses/SW-2015-4-200300085-V/Johnson%20Rasbury%20Siegel%20HF%201.pdf
- Kalmijn, M. (2013). Long-term effects of divorce on parent-child relationships: Within-family comparisons of fathers and mothers. *European Sociological Review*, 29, 888-898. doi:10.1093/esr/jcs066
- Kalmijn, M. (2015). Father-child contact, interparental conflict, and depressive symptoms among children of divorced parents. *European Sociological Review*, 32, 68-80. doi:10.1093/esr/jcv095
- Kelly, J. B., & Emery, R. E. (2003). Children's adjustment following divorce: Risk and resilience perspectives. *Family Relations*, 52, 352-362. doi:10.1111/j.1741-3729.2003.00352.x
- Kochanska, G., Aksan, N., Prisco, T. R., & Adams, E. E. (2008). Mother-child and father-child mutually responsive orientation in the first 2 years and children's outcomes at preschool age: Mechanisms of influence. *Child Development*, 79, 30-44. doi:10.1111/j.1467-8624.2007.01109.x
- Kuehnle, K., & Drozd, L. (2012). *Parenting plan evaluations: Applied research for the family court*. Verkregen van [https://books.google.nl/books?id=hICvhtRfYdoC&pg=PA581&lpg=PA581&dq=Kuehnle,+K.+F.+%26+Drozd,+L.+M.+\(2012\).+Parenting+plan+evaluations.&source=bl&ots=EFSVUzHP2n&sig=RsIQUM1Ni0MjhvcCNv35thgcvI&hl=en&sa=X&ved=0ahUKewjVuN6H3cDLAhVHjSwKHfepBgMQ6AEIHDA](https://books.google.nl/books?id=hICvhtRfYdoC&pg=PA581&lpg=PA581&dq=Kuehnle,+K.+F.+%26+Drozd,+L.+M.+(2012).+Parenting+plan+evaluations.&source=bl&ots=EFSVUzHP2n&sig=RsIQUM1Ni0MjhvcCNv35thgcvI&hl=en&sa=X&ved=0ahUKewjVuN6H3cDLAhVHjSwKHfepBgMQ6AEIHDA)
- Mackay, R. (2005). The impact of family structure and family change on child outcomes: A personal reading of the research literature. *Social Policy Journal of New Zealand*, 24, 111-133.
- Marsiglio, W., Amato, P. R., Day, R., & Lamb, M. (2000). Scholarship on fatherhood in the 1990s and beyond. *Journal of Marriage and Family*, 62, 1173-1191. doi:10.1111/j.1741-3737.2000.01173.x
- Mechanic, D., & Hansell, S. (1989). Divorce, family conflict, and adolescents' well-being. *Journal of Health and Social Behavior*, 30, 105-116. Verkregen van <http://www.jstor.org/stable/2136916>
- Mooney, A., Oliver, C., & Smith, M. (2009). *Impact of family breakdown on children's well-being evidence review*. Verkregen van <http://dera.ioe.ac.uk/11165/1/DCSF-RR113.pdf>

- Neuman, W. L. (2014). *Understanding Research*. London: Pearson Inc.
- Platt, R. A. I., Nalbone, D. P., Casanova, G. M., & Wetchler, J. L. (2008). Parental conflict and infidelity as predictors of adult children's attachment style and infidelity. *The American Journal of Family Therapy, 36*, 149-161.
doi:10.1080/01926180701236258
- Riggio, H. R. (2004). Parental marital conflict and divorce, parent-child relationships, social support, and relationship anxiety in young adulthood. *Personal Relationships, 11*, 99-114. doi:10.1111/j.1475-6811.2004.00073.x
- Riggio, H. R., & Valenzuela, A. M. (2011). Parental marital conflict and divorce, parent-child relationships, and social support among Latino-American young adults. *Personal Relationships, 18*, 392-409. doi:10.1111/j.1475-6811.2010.01305.x
- Sarrazin, J., & Cyr, F. (2007). Parental conflicts and their damaging effects on children. *Journal of Divorce and Remarriage, 47*, 77-93. doi:10.1300/J087v47n01_05
- Schmidt, A. E., Green, M. S., & Prouty, A. M. (2015). Effects of parental infidelity and interparental conflict on relational ethics between adult children and parents: A contextual perspective. *Journal of Family Therapy*. Verkregen van <http://onlinelibrary.wiley.com.proxy.library.uu.nl/doi/10.1111/1467-6427.12091/epdf>
- Schum, L., & Stolberg, A. L. (2007). Standardization of the Co-parenting Behavior Questionnaire. *Journal of Divorce and Remarriage, 47*, 103-132.
doi:10.1300/J087v47n03_06
- Sobolewski, J. M., & Amato, P. R. (2007). Parents' discord and divorce, parent-child relationships and subjective well-being in early adulthood: Is feeling close to two parents always better than feeling close to one? *Social Forces, 85*, 1105-1124.
doi:10.1353/sof.2007.0056
- Spruijt, E. (2015). *Scheidingskinderen*. Verkregen van <http://scheidingskinderen.nl/>
- Spruijt, E., & Kormos, H. (2010). *Handboek scheiden en de kinderen*. Houten: Uitgeverij Bohn Stafleu van Loghum.
- Tijmstra, J., & Boeije, H. (2015). *Wetenschapsfilosofie in de context van de sociale wetenschappen*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Yu, T., Pettit, G. S., Lansford, J. E., Dodge, K. A., & Bates, J. E. (2010). The interactive effects of marital conflict and divorce on parent-adult children's relationships. *Journal of Marriage and Family, 72*, 282-292. doi:10.1111/j.1741-3737.2010.00699.x
- Wallerstein, J., Lewis, J., & Rosenthal, S. P. (2013). Mothers and their children after divorce: Report from a 25-year longitudinal study. *Psychoanalytic Psychology, 30*, 167-187. doi:10.1037/a0032511

- Werneck, H., Eder, M. O., Yanagida, Y., & Rollett, B. (2014). Predicting adolescents' parent-child relationship quality from parental personality, marital conflict and adolescents' personality. *European Journal of Developmental Psychology, 11*, 159-176. doi:10.1080/17405629.2013.876914
- Willemse, J. (2012). *Anders kijken: Theorie en praktijk van de systeembenadering*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Zhou, Q., Sandler, I. N., Millsap, R. E., Wolchik, S. A., & Dawson-McClure, S. R. (2008). Mother-child relationship quality and effective discipline as mediators of the 6-year effects of the new beginnings program for children from divorced families. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 4*, 579-594. doi:10.1037/0022-006X.76.4.579